

שלטון ישיר באמצעות נציבים

בשנת 6 לספירה נהפכה יהודה לפרובינציה רומית (אזור שהיה בשליטת האימפריה הרומית מחוץ לתחומי איטליה. בראש כל פרובינציה עמד נציב שמינה הקיסר, הנציב נשלח מרומא). הנציב ישב בקיסריה ושם גם שכנה מפקדת הצבא.

תפקיד הנציב וסמכויותיו

- הנציב היה אחראי לסדר הציבורי בעזרת חיל עזר שגייס מהאוכלוסייה ההלניסטית. בירושלים שהה חיל מצב באופן קבוע.
- היה אחראי לגביית המסים, ועמד בראש המערכת המנהלית של הפרובינציה.
- ניתנה לו סמכות שיפוטית והותר לו להכריע בדיני נפשות.
- פיקוח על חיי הדת: הייתה לו סמכות למנות כוהנים גדולים או להדיחם, בידי הופקדו בגדי הכהן הגדול והוא מסר אותם לכוהנים רק בחגים. עם זאת הכהן הגדול המשיך להיות נציג העם לפני השלטונות. לסנהדרין נותרו סמכויות שיפוט – אך כנראה ניטלה ממנה הסמכות להכריע בדיני נפשות.

שלטון הנציבים נחלק לשלוש תקופות שונות:

- **תקופת הנציבות הראשונה (41-6 לספירה)** – תקופת שהייתה, על פי רוב, נוחה ליהודים. רוב הנציבים כיבדו את המסורת ואת הייחודיות הדתית של היהודים. עם זאת, גם בתקופה זו התחוללו משברים: בימיו של הנציב החמישי פונטיוס פילאטוס חלה הרעה ניכרת ביחסים בין השלטון הרומאי ליהודים, והתחוללו התנגשויות בין שני הצדדים. לקראת סוף תקופת הנציבים הראשונים חל משבר כאשר הקיסר גאיוס קליגולה הורה על הצבת פסלו בבית המקדש בירושלים. הפקודה לא בוצעה אך הפרשה הותירה משקע מר בקרב היהודים.
- **מלכותו של אגריפס הראשון (41-44 לספירה)** – אגריפס, נכדו של הורדוס, היה המלך האהוב ביותר על העם היהודי בכל תקופת הבית השני. למרות היותו מלך הלניסטי, ראה עצמו כמלך יהודי המחויב לשמירה על חוקי האבות. עיקר הצלחתו הייתה, ביכולתו לתווך ולפשר בין העם היהודי לבין רומא ולבצר את מעמדה של האומה היהודית במסגרתה של ממלכה יהודית בחסות רומא. הוא מת לפתע בשנת 44 לספירה ויחד עימו גווע חלום הריבונות והשיבה לימי הזוהר של החשמונאים. תקופת שלטונו של אגריפס הייתה תקופת הזוהר האחרונה של האומה היהודית בא"י. כאשר חזרו הנציבים הרומים לשלוט בארץ, השתררה בקרב העם תחושת אכזבה ותסכול.
- **תקופת הנציבות השנייה (44-66 לספירה)**: לאחר מותו של אגריפס חזרה רומא לשלוט ישירות ביהודה. במהלך תקופה סוערת זו שלטו בארץ שבעה נציבים, אשר לא כיבדו את התורה ואת ייחודו הדתי של העם ומדיניותם הובילה לבסוף לפרוץ המרד הגדול כנגד הרומאים.

נושא 8: הסיבות למרד הגדול

החל משנת 44 לספירה חלה הרעה ניכרת ביחסים בין השלטון הרומאי ליהודים, והתחוללו התנגשויות בין שני הצדדים. בתקופה זו גדל עול המיסים על היהודים, התגברו יחסי האלימות בין היהודים לנוכרים שחיו בא"י ופרצו עימותים בין מתפללים לחיילים. ההתדרדרות במצב הובילה לפרוץ "המרד הגדול" ברומאים, בשנת 66 לספירה.

הסיבות למרד הגדול (מאפייני שלטונם של הנציבים שהובילו לעוינות מצד

היהודים):

- 1. פגיעה בחיי הדת וברגשות הדתיים של היהודים** – הנציבים הרומאים ששלטו במשך 22 השנים לפני פרוץ המרד (66-44 לספירה) היו תאבי בצע ולא התחשבו בייחודם הדתי והלאומי של היהודים, הם נקטו בפעולות שפגעו בחיי הדת של היהודים וברגשותיהם הדתיים, כמו לקיחת כספים מאוצר המקדש, דרישתו של הקיסר קליגולה שהורה להציב פסל זהב בדמותו בבית המקדש, מינוי כוהנים גדולים לכל המרבה במחיר ועימותים בין מתפללים יהודים לחיילים רומאים. למשל כאשר התאסף העם בחג הפסח בחצרות המקדש, חשף את עצמו בצורה מגונה אחד החיילים שניצב מעל לחומה, וחירף את אלוהי ישראל. במקרה אחר קרע חייל רומי ספר תורה ושרפו.
- 2. עושק ומעשי שחיתות** – הנציבים היו תאבי בצע ופעלו על מנת לנצל ככל הניתן את תקופת נציבותם כדי להתעשר על חשבון העם. בתקופתם נוצרה מערכת שלטון שאינה מבוססת על צדק ויושר, אלא על שוחד ושחיתות. הנציב פונטיוס פילאטוס השתמש בכספי המקדש כדי לבנות אמת מים לירושלים. העם ראה בנטילת כספים מאוצר בית המקדש פגיעה וחילול קודשי בית המקדש, אך פונטיוס פילאטוס נערך בכוח רב לדכא את התנגדותם של היהודים, ובנה את אמת המים עפ"י תכנונו. נציבים שבאו אחריו אף לא חששו לקחת מכספי המקדש על מנת לממן לעצמם חיי תענוגות. אחרון הנציבים והגרוע שבהם היה **גאסיוס פלורוס**, ובימיו מעשי האלימות נעשו תכופים מתמיד וחריפים מתמיד. הוא תואר כאכזרי, מושחת ורודף בצע. בימיו פרץ המרד הגדול של היהודים ברומאים.
- 3. מצב כלכלי קשה והעמקת הקיטוב החברתי** – החברה היהודית ערב המרד הייתה חברה מפולגת מבחינה מעמדית. בני המעמד הגבוה, שכלל את הכוהנים, בעלי אחוזות וסוחרים עשירים, התעשרו על חשבון המעמדות הנמוכים. עושק העם ע"י הכוהנים, הביא למתיחות חברתית קשה. בתחתית הסולם החברתי היו איכרים שנאנקו תחת עול המסים שהטילו הרומאים, ורבים מהם נושלו מאדמתם לאחר שלא הצליחו לעמוד בנטל המסים. גם סוחרים התרוששו כתוצאה מהתחזקות מעמדם של הסוחרים הנוכרים. לתמונה הקשה יש לצרף אבטלה בהיקף משמעותי – 18 אלף מובטלים בירושלים. מצב זה החמיר את התסיסה בארץ וחזק את קולם של אלה שקראו לפרוק מעליהם את עול הרומאים. לא פלא שמנהיגי המרד הגדול באו משדרות העם ולא מהמשפחות המכובדות, ועל מאבקם נגד השלטון הזר נתוסף מימד של מאבק חברתי נגד העשירים והמנהיגים שהכזיבו.
- 4. המתח שבין היהודים לנוכרים בא"י** – הרומאים נקטו במדיניות המעניקה עדיפות לאוכלוסייה הנכרית בארץ ישראל וכתוצאה מכך הלך וגבר המתח בין האוכלוסייה היהודית ובין תושביה הנוכרים של

הארץ. הנוכרים בזו לדת ישראל המונותאיסטית ודבקו בתרבות האלילית-הלניסטית. יחסי האיבה גרמו לא אחת להתפרצויות אלימות של שני הצדדים. ברוב המקרים התערבו הנציבים הרומים לטובת התושבים הנוכרים, שעליהם הם ביססו את שלטונם בארץ, וגרמו בכך למרירות עזה בקרב היהודים.

5. התגברות הקנאות והתסיסה המשיחית בקרב היהודים – תקופות של מצוקה יוצרות ציפייה לגאולה. תופעה זו אפיינה את התקופה, ורבים נשמעו לאנשים שהתיימרו להיות מושיעים או נביאים שהבטיחו שהגאולה קרובה. התסכול, הייאוש והתקוות המשיחיות היוו את הבסיס והרקע להקמת הקבוצות הקנאיות וקריאתם למרד. למעשה קמה תנועה לאומית יהודית שקראה לסילוק השלטון הזר. בתוכה היו קבוצות שונות, אשר לכולן הייתה מטרה זהה – סילוק רומא.

הקנאים הלהיבו את העם, כי שעת הגאולה קרבה ואלוהים יעמוד לצד עמו. הסיקרים היו התנועה החברתית בעלת ההשפעה הגדולה ביותר על פרוץ המרד. לדעת הסיקרים, הכניעה לשלטון הרומי הייתה חטא כי ביטאה את ההכרה באדון אחר חוץ מאלוהים. הסיקרים פעלו לא רק נגד הרומאים אלא גם נגד נכבדים יהודים שנחשדו כמשתפי פעולה עם הרומאים.

העמדות השונות בוויכוח על היציאה למלחמה ברומאים

• התנגדות ליציאה למרד

בשלב הראשון הוקמה בירושלים הנהגה, אשר הורכבה מאישים שנמנו עם מחנה המתונים. בעצם הקמתה של הממשלה היה חידוש, שכן עד אז היה השלטון ביהודה נתון בידי שלטון יחיד, כוהן גדול או מלך, ועתה נמסר לגוף שמנה מס' חברים. הממשלה נבחרה ע"י אסיפת עם, שהתכנסה ובחרה את "ממשלת המרד". חברי ממשלת המרד נמנו על מחנה המתונים וקיבלו את המינוי מתוך תקווה שיצליחו להגיע להסדר עם הרומאים.

נימוקי המתנגדים למרד

חוסר אמונה בהצלחת המרד – חברי ממשלת המרד אמנם התנגדו לשלטון הרומי, אך העריכו כי אין בכוחם של היהודים לנצח את רומא ועל כן שאפו להגיע עמה להסדר.

מניעת חורבן – ככל שהלך ונמשך המרד הבינו המתנגדים כי בכוונתם של הרומאים למגר את המרד, תוך החרבת כל הערים והכפרים היהודים המתנגדים להם. המתנגדים הבינו כי המשך המרד עלול להוביל לחורבן הישוב היהודי ולכן חיפשו דרכים כדי להגיע להסכם פשרה עם הרומאים.

• בעד יציאה למרד

נפילת הגליל ערערה את אמון העם בממשלת המרד שישבה בירושלים והפכה מטרה לביקורת ולהאשמות בבגידה מצד הקיצוניים. כוחם של הקנאים הקיצוניים גבר משנתקבצו בירושלים פליטים ולוחמים שנסוגו אליה מכל חלקי הארץ. הקנאים ביקשו לקחת את השלטון מידי ממשלת המרד, מכיוון שחששו שתיסוג ממטרות המרד ותעשה פשרות מדיניות ועל כן נאבקו בה עד להפלתה. בשנת 68 לספירה, הייתה ירושלים בידי הקנאים. הם הטילו בה טרור, רצחו כל מי שנחשד בהתנגדות להם, ומנעו מכל אדם לצאת ממנה.

נימוקי התומכים במרד

"חירות או מוות" - המתנגדים טענו שהשעבוד לרומא אסור על פי התורה, מאחר וליהודים מותר להיות משועבדים רק לאל. על כן סיסמתם הייתה: "חירות או מוות", כלומר הם העדיפו למות ובלבד שלא להשתעבד לרומאים.

נימוק משיחי - על אף עדיפותה הצבאית הברורה של רומא, האמינו התומכים במרד כי האל יסייע ליהודים למצח. הם ראו במלחמה ברומאים את מלחמתו של העם הנבחר בעם עובד אלילים ולכן היו בטוחים שהאל לא יאפשר לרומאים לכבוש את בית המקדש. התסיסה המשיחית בשנים שלפני פרוץ המרד הלהיבו רבים וחיזקו את אמונתם בניצחון משיחי על הרומאים.